

MORMINTE DIN NECROPOLELE CETĂȚII TROPAEUM TRAIANI

A. PANAITESCU

În anii 1970 și 1975 au fost descoperite, întâmplător, două morminte ce aparțin necropolelor de vest și de est ale municipiului Tropaeum Traiani.

I. **MORMÎNT DE INCINERAȚIE**, descoperit cu ocazia lucrărilor agricole efectuate în primăvara anului 1975 în vestul municipiului, pe platoul cuprins, între șoseaua Constanța-Ostrov și varianta ce pleacă de la aceasta și duce la Poarta de vest ¹.

Mormîntul este confecționat din cărămidă, în cutie, și acoperit cu un capac format din plăci mari de piatră ². (Fig. 1).

Pe marginea lor s-au păstrat urme de mortar din var, ce realiza izolarea ermetică a interiorului. La colțurile capacului s-au găsit, câte o cărămidă, așezată pe lat, cu lungimea în afară. Urmele de mortar din var, amestecat cu cărămidă pisată, găsite pe pereții cutiei sepulcrale, arată că acestea au fost tencuiți. Același tip de mortar a servit și la prinderea cărămizilor sarcofagului. Dimensiunile acestuia sînt următoarele : lung. 1,52 m, lat. 0,61 m, adînc. 0,40 m. Mormîntul este orientat est-vest. În interiorul său s-au găsit : cenușă și bucăți de cărbune, depuși ritual, oase calcinate provenind de la țeastă, maxilare, coaste, femur. În vecinătatea mormîntului, la vest, se află rugul care a servit la incinerare. Inventarul mormîntului cuprinde :

1) Opaiț confecționat din pastă de culoare cărămie, cu nisip ca degresant, bine arsă și acoperit cu vopsea de culoare roșie-cărămie. Corpul este rotund, discul adîncit, rostrumul mic. Ansa este lamelară și supraînălțată, fundul plat. Pe disc prezintă o rozetă. Discul este delimitat de bordură prin două cercuri incizate. Aceasta este ornamentată cu o ghir-

¹ Aducem mulțumiri colegilor R. Ocheșeanu și Gh. Papuc pentru informațiile date. Mormîntul a fost descoperit de un tractorist, care l-a deranjat înainte de sosirea specialiștilor.

² Dăm dimensiunile plăcilor ce constituiau capacul : placa din capătul de est : lățime 0,90 m, lungime 0,63 m. Placa din centrul capacului : lățimea 1,08 m, lungimea 0,74 m. Placa din capătul de vest : lățimea 0,98 m, lungimea 0,78 m.

landă cu motive vegetale. (Lung. 0,08 m, lăţ. 0,057 m. în 0,025 m. Inv. nr. 12.153)³. (Fig. 2/1).

2) Opaţ din pastă de culoare cenuşie, cu nisip ca degresant, acoperită cu angobă de culoare cenuşie-gălbuie. Corpul este rotund, discul adâncit, rostrum mic. Ansa este inelară şi supraînălţată, fundul plat. Pe disc prezintă, în relief, o Nereidă pe un hipocamp, în galop spre dreapta. Mantia largă, ținută cu mîna dreaptă, îi flutură în urmă. Pe bordură întîlnim, ca ornament, motive vegetale. (Lung. 0,07 m, lat. 0,053 m, în. 0,025 m. Inv. nr. 4.428)⁴. (Fig. 2/2).

3) Inel din plumb, avînd o gemă din piatră de culoare cenuşie-verzuie. Corpul inelului este deformat, iar metalul oxidat. Gema, de formă ovală este spartă în partea din stînga, jos. Pe ea este reprezentată divinitatea Minerva, avînd coif, veşmîntul lung căzîndu-i în cute, mîna dreaptă întinsă şi ținînd o pateră, iar cea stîngă, în spate lancea şi scutul. (Lung. 0,017 m, lat. 0,012 m. Inv. nr. 12.219)⁵. (Fig. 2/3).

4) Inel confecţionat din acelaşi metal, avînd o gemă din piatră de culoare albă-lăptoasă. Plumbul este puternic oxidat. Gema este ovală ca formă, şi conţine un personaj incizat în jurul căruia se observă cîteva litere, incizate şi ele. (Lung. 0,11 m, lat. 0,007 m. Inv. nr. 12.253)⁶. (Fig. 2/4).

5) Două monede, din bronz, emise de împăraţii Antoninus Pius şi Marcus Aurelius⁷.

6) Cercel din sîrmă de aur⁸. (D. 0,017 m, gros. 0,001 m. Inv. nr. 2.220). (Fig. 2/5).

II. **MORMINT DE INHUMAȚIE**, descoperit pe platoul de est al cetăţii cu ocazia unor lucrări cu caracter utilitar efectuate în vara anului 1970⁹. Mormîntul se află într-o zonă unde au mai apărut şi alte morminte care nu au putut fi cercetate, din motive obiective, şi care constituiau necropola de est a cetăţii.

Mormîntul este în cutie de cărămidă. Capacul şi fundul acestuia sînt, de asemenea, formate din cărămizi, avînd ca liant pămîntul scos din groapa

³ D. Iványi, „*Tipologia şi cronologia opaţelor din Pannonia*”, *Dissertationes Pannonicae*, „seria 2, No. 2, Budapest, 1935”, p. 15–16, pl. XXXVI, fig. 7. C. Ionomu, *Opaţele greco-romane*, 1967, p. 108, Nr. 540, p. 121, fig. 30. Dimensiunile corespund, motivele ornamentale de asemenea. Autorul datează acest tip în sec. II–III e.n. Singura deosebire este legată de ansă, opaţul nostru are ansă lamelară, iar celălalt inelară. Credem că este vorba de variantele unui tip.

⁴ D. Iványi, *op. cit.*, fig. 6, pl. XXVI. C. Ionomu, *op. cit.*, p. 101, nr. 488, p. 120, fig. 125.

⁵ Peter von Gercke, *Die gemmensammlung in archäologischen Institut der Universität Göttingen*, p. 85–88, fig. 78–79. L. Teposu David, *Gemele şi cameele din Muzeul arheologic din Cluj*, în *Omagiul lui C. Daicoviciu*, Davidescu, 1960, p. 528, fig. 7., L. Teposu Marinescu, Éva Lakó, *Catalogul colecţiei de geme romane*, Muzeul Zalău, 1973, p. 4, fig. 5.

⁶ L. Teposu David, *op. cit.*, p. 529. L. Teposu Marinescu, Éva Lakó, *op. cit.*, p. 5.

⁷ Monedele au fost determinate de R. Ocheşanu. Antonius Pius, fragmentară, 22 mm, B.M.C., I, V, a 138–161, inv. 10.221; Marcus Aurelius, AE 30 mm, B.M.C., I, V, p. 303, nr. 1849 a 148–149, inv. 10.245.

⁸ Este vorba de o singură bucată de sîrmă. Motivul în spirală şi tehnica folosită sînt des întîlnite în această epocă.

⁹ Descoperirea a fost făcută cu ocazia excavării unei gropi pentru var, în partea de vest a casei cetăţii.

Fig. 1 : Adamclisi – Mormînt de incinerare.

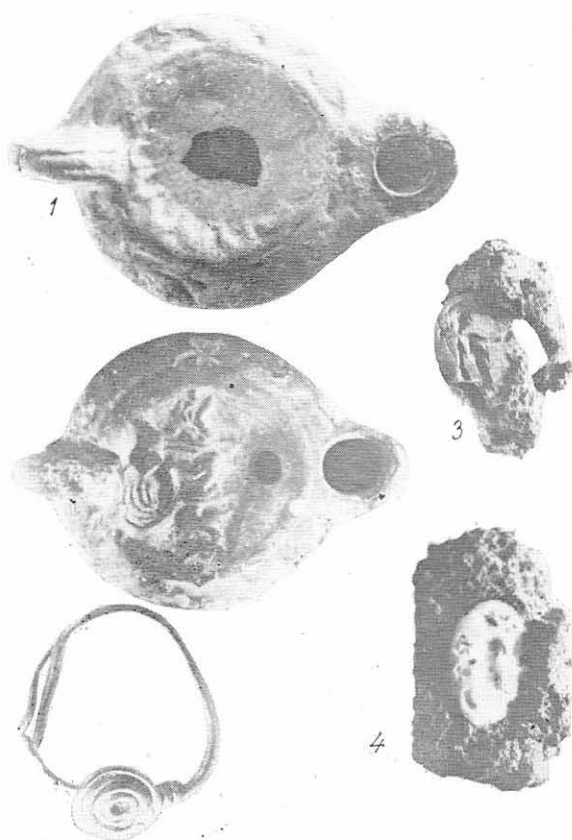

Fig. 2 : 1. Opaiț cu rozetă pe disc. 2. Opaiț cu Nereidă pe hipocamp. 3. Inel cu gemă. 4. Inel cu gemă. 5. Cercele de aur.

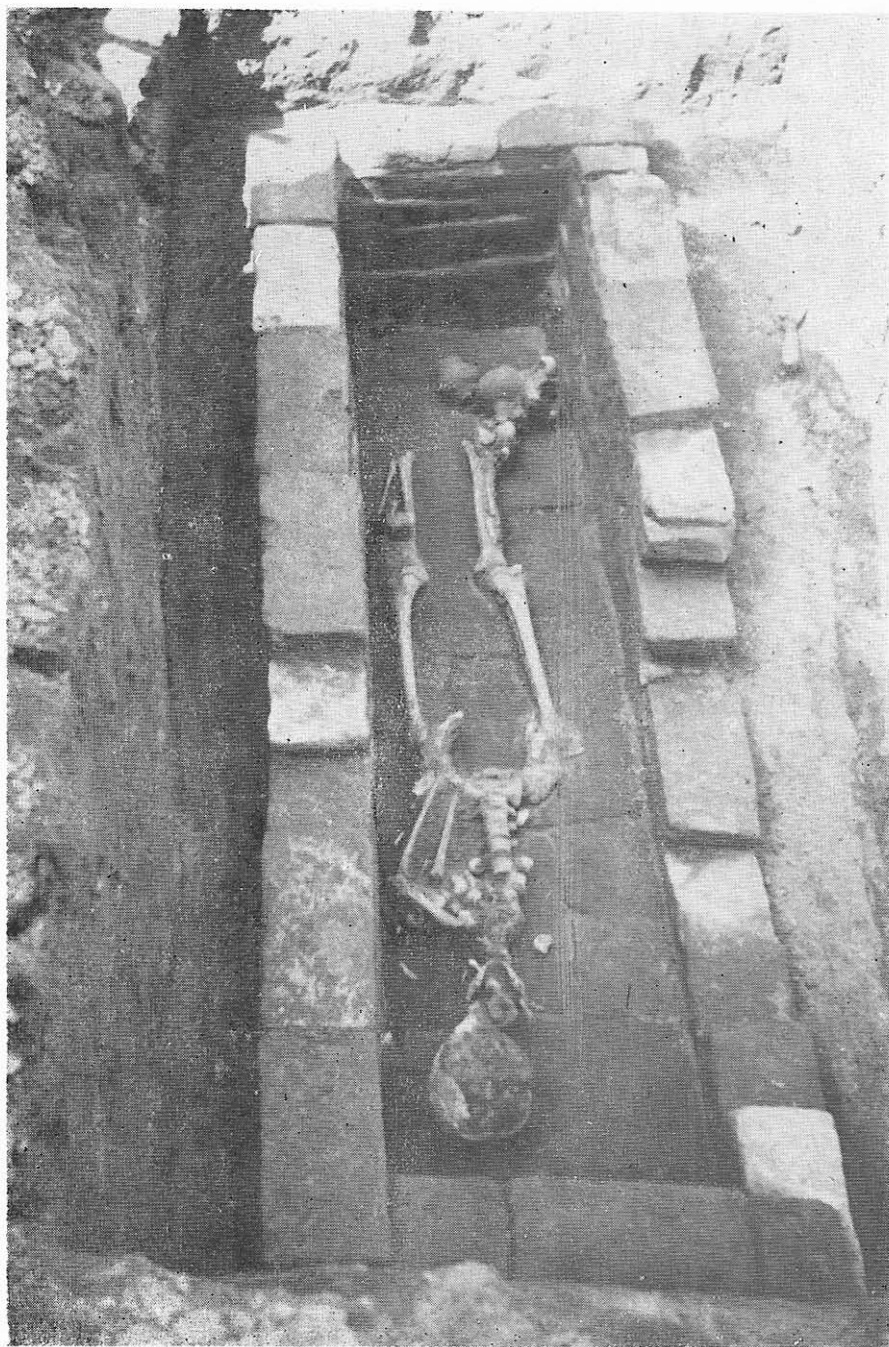

Fig. 3 : Adamclisi – Mormint de inhumație.

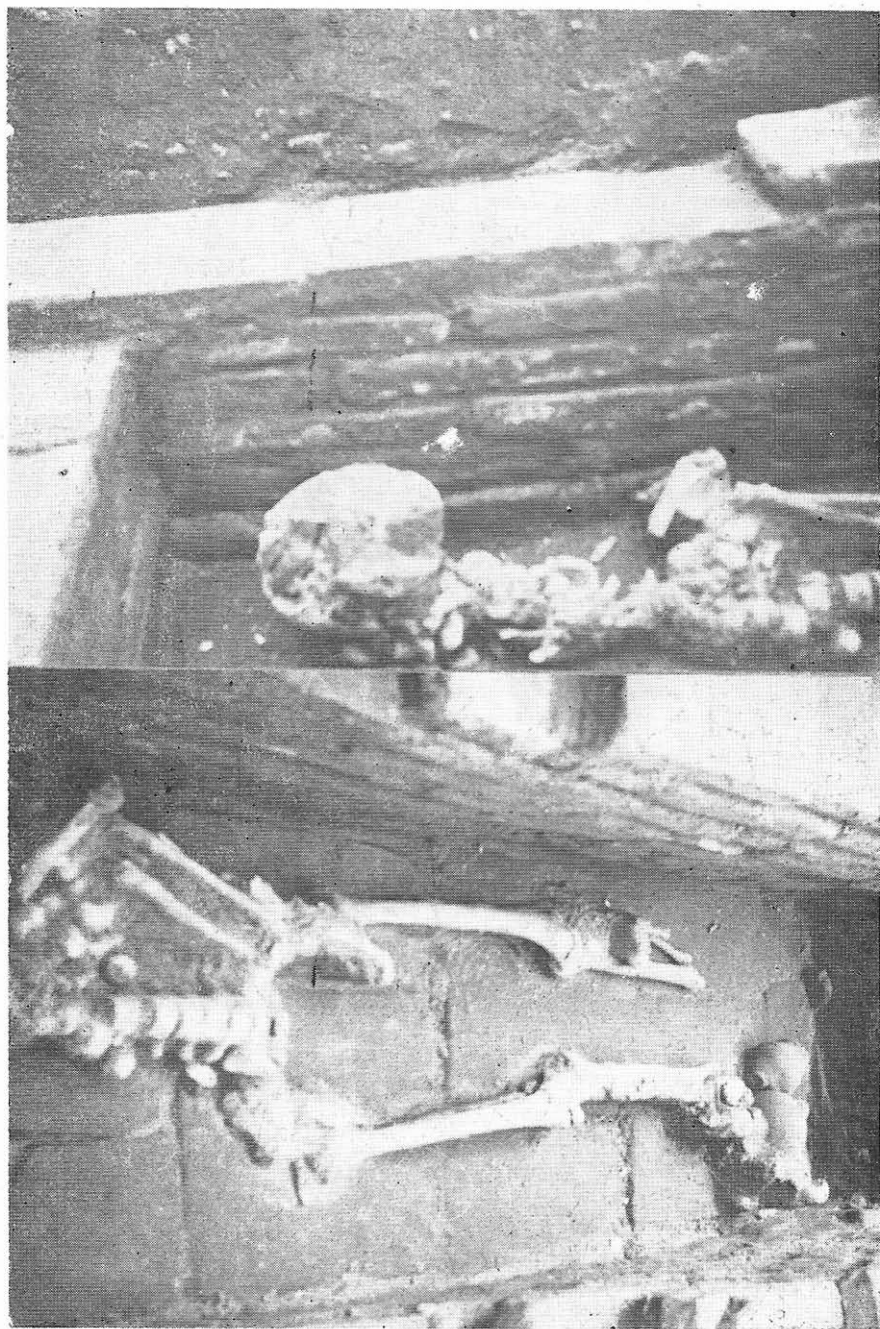

Fig. 4.

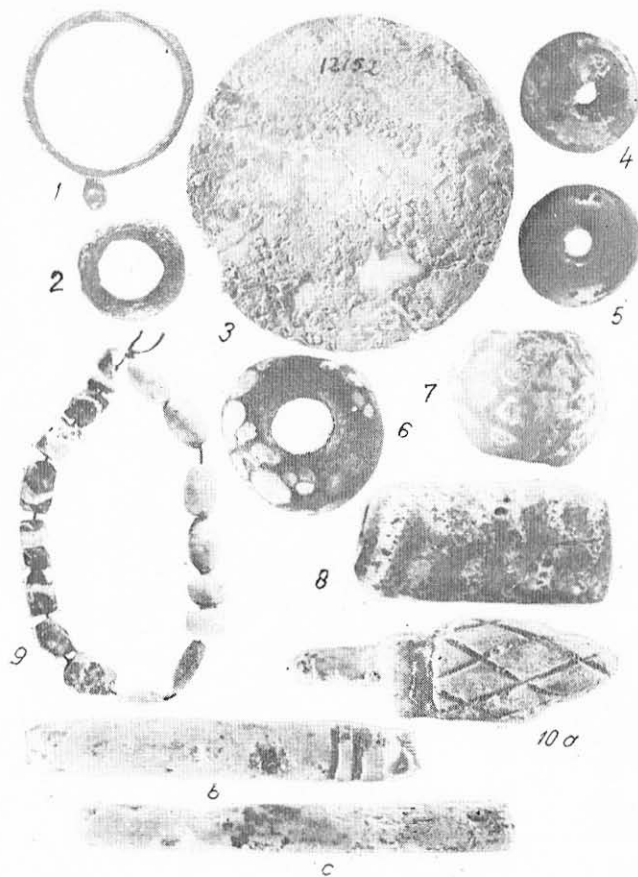

Fig. 5. 1. Verigă cu perlă. 2. Măgea de bronz. 3. Oglindă de bronz. 4. Măgele os. 5. Măgele os. 6. (Măgele de os. 7. Măgele os. 8. Măgele os. 9 (Măgele de sticlă). 10. a-b-c. Ac de păr.

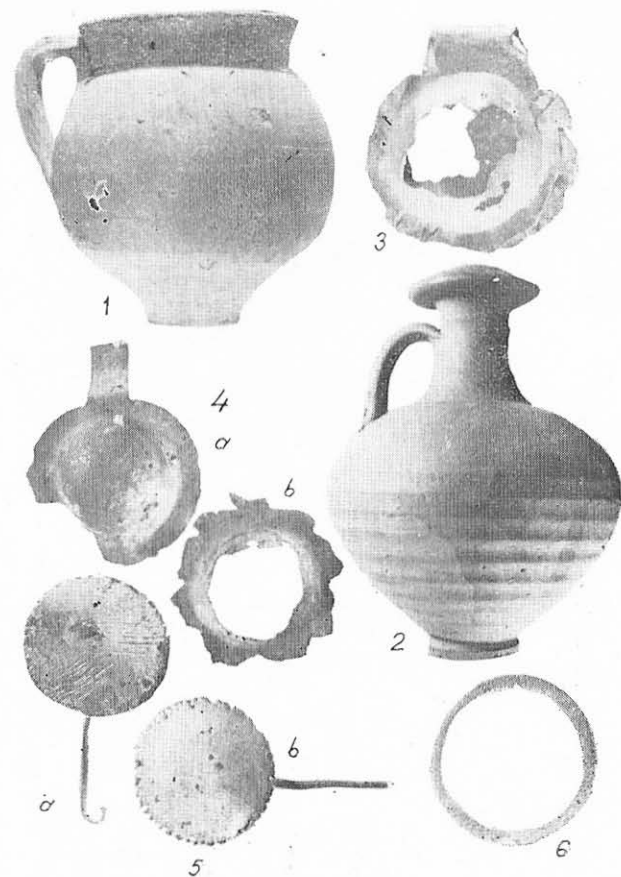

Fig. 5 : 1. Cană. 2. Ulicior. 3. Pandativ globular. 4. a-b. Pandativ 5. a-b. Ace cu disc. 6. Verigă.

făcută pentru inhumare. Dimensiunile cutiei sepulcrale sînt următoarele : 1,75 m lung., 0,60 m lat., 0,57 m adînc. Scheletul, care s-a păstrat în general bine ¹⁰, este depus direct pe fundul sarcofagului. Nu am descoperit, cu ocazia cercetărilor, urme de lemn sau piroane de fier, care să fi compus sicriul. Scheletul are o lungime de 1,20 m și este orientat cu capul la est și picioarele la vest. După dimensiunile mormintului, după cele ale scheletului și după lățimea bazinului, persoana inhumată este o fetiță. (Fig. 3). Inventarul cuprinde ceramică, obiecte din metal, sticlă și os a căror descriere o dăm mai jos.

1) Cană din pastă cărămizie, bine arsă. Buza vasului este ușor evazată și delimitată de corp printr-un cerc incizat. Corpul are formă globulară, ușor alungit către fund, care este cilindric și plat la partea inferioară. Toarta este mică și unește buza cu partea centrală a corpului vasului. (In. 0,085 m, d. gurii 0,06 m, d. maxim 0,08 m. Inv. nr. 12.154). Este un tip de vas, de uz comun, des întîlnit în inventarul mormintelor de epocă romană ¹¹. (Fig. 4/2 și Fig. 6/1).

2. Ulcior din pastă de culoare cărămizie, bine arsă. Buza vasului este puternic evazată avînd formă discoidală. Gîtul este cilindric, strangulat la partea superioară. Corpul vasului are formă bitronconică și este striat. Fundul inelar. Toarta mică, pornește din partea superioară a corpului și este lipită de gîtul vasului. Partea superioară a corpului, gîtul și buza sînt acoperite cu vopsea de culoare roșie. (In. 0,0135 m, d. gurii 0,052 m, d. maxim 0,0105 m. Inv. nr. 12.141) ¹². (Fig. 4/2 și Fig 6/2).

Au fost studiate, în sensul dimensiunilor, zece cărămizi, toate în stare de conservare bună. (Inv. nr. 19.942–19.952) ¹³.

4) Monedă, depusă pe gură, ca obol lui Charon. Este din bronz și a fost emisă în orașul Markianopolis în vremea împăratului Elagabal ¹⁴.

¹⁰ În timpul săpăturii, datorită friabilității oaselor, a fost distrusă mina dreaptă. Precizăm că minile erau întinse de-a lungul corpului.

¹¹ H. Robinson, *The Athenian Agora, Pottery of the Roman period. Chronology*, Princeton, New Jersey, 1959, p. 101, pl. 26, M 191. P. Aurelian, *Săpăturile de la Piatra Frecăței, MCA*, vol. VIII, 1962, p. 569, fig. 5 b. P. Alexandrescu, *Necropola tumulară, săpături 1955–1961, Histria*, II, 1966, p. 208, XXIV, 7, XXIV, 10–11 ; p. 223, XVII, 2, mormînt datat de autor în sec. II–III e.n. M. Bucovăla, *Tradiții elenistice în materialele funerare de epocă romană timpurie la Tomis, Pontica*, II, 1969, p. 311–312. M. Coja, *Un mormînt de incinerare din epoca romană de la Histria*, în SCIVA, 1, 1974, p. 38–39, fig. 2/3. A. Rădulescu, *Contribuții la cunoașterea ceramicii de uz comun din Dobrogea, Pontica*, VIII, 1975, p. 338–339, pl. V, fig. 1–5.

¹² M. Coja, op. cit., p. 38–39, fig. 2/1. Sebastian Morintz și Doru Șerbănescu, *Cercetările arheologice de la Hirsova și în împrejurimi, SCIVA*, 1, 1974, p. 53, fig. 6/2, p. 68.

¹³ D. Protase, *Șantierul arheologic Alba Iulia, MCA*, vol. VI, 1959, p. 338. M. Macrea și D. Protase, *Șantierul Alba Iulia și împrejurimile, MCA*, vol. V, 1959, p. 438. A. Rădulescu, *Elmi bronzii di Ostrov, Dacia*, NS, VII, 1963, p. 535. V. Barbu, *Din necropolele Tomisului, SCIV*, 1, 1971, p. 55. Autorul evidențiază raritatea, deocamdată în Dobrogea, a unui asemenea tip de mormînt. *Idem*, *Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, Decembrie 1964*, vol. I, 1971, p. 462. Dimensiunile cărămizilor corespund cu cele ale construcției sepulcrale de la Tropaeum Traiani.

¹⁴ R. Ocheșanu și Gh. Papuc, *Cronica numismatică, Pontica*, V, 1972, p. 468. AE 2,04 gr, 16,7 mm, tocită, Pick, 934, inv. 42. Moneda datează mormîntul în prima jumătate a sec. III e.n.

5) Pandative globulare din bronz. Primul are următoarele dimensiuni : d. 0,025 m, gros. 0,01 m ; secundul, de formă ușor ovală ; lung. 0,027 m, lat. 0,022 m, gros. 0,012 m. (Fig. 6/3 și 6/4 a, b).

6) Două ace cu disc, din cupru argintat. Primul a fost găsit în regiunea gambei stîngi (inv. 12.100), secundul în regiunea gambei drepte (inv. 12.131). Dimensiunile sînt aceleași : lung. 0,021 m, gros. 0,001 m, d. discului 0,017 m¹⁵. (Fig. 6/5 a, b).

7) Verigi din bronz, una la mîna dreaptă cu o ciocănitură la partea din față, (d. 0,019 m, gros. 0,002 m, inv. 12.178) și cealaltă cu perlă, găsită la mîna stîngă (d. 0,018 m, gros. în față 0,044 m. Inv. 12.177). (Fig. 6/6 și Fig. 5/1).

8) Două inele de fier, din care unul are lipit un obiect circular, plat, de dimensiuni mai mari, păstrat fragmentar și confecționat din bronz, probabil o monedă. Metalul inelului este puternic corodat. (D. 0,025 m, gros. în față 0,018 m, în spate 0,006 m).

9. Mărgea din bronz cu corpul globular și orificiul larg (ln. 0,006 m, d. 0,013 m, d. orificiului 0,008 m, inv. 12.175). Fig. 5/2.

10 Oglindă din același metal, de formă ușor ovală. (Lung. 0,06 m, lat. 0,058 m, inv. 12.125). (Fig. 5/3).

11. Doi cercei din aur. (Inv. 19.477).

12. Mărgele din sticlă care făceau parte din podoabele vestimentare și corporale. Din rîndul acestora amintim un grup de 17 : două rotunde de culoare albă, cinci bitronconice de culoare alb-gălbuie ; două ovale cu strat auriu, opt paralelipipedice negru cu alb și negru cu galben (Inv. 12.132). (Fig. 5/9).

13. Mărgele din os, rotunde ca formă ; trei de culoare închisă, una de culoare gălbuie și una de formă cilindrică cu hașuri de culoare albă și maronie. (Inv. 12.151). (Fig. 5/4, 5, 6, 7, 8).

14. Ac de păr din os, păstrat în trei fragmente. Capul acului este de formă romboidală fiind decorat cu linii incizate ce se întretaie realizînd romburi. Lung. 0,0105 m, gros. la cap 0,01 m, la vîrf 0,003 m. Inv. nr. 12.176. (Fig. 5/10 a, b, c.).

În legătură cu acest mormînt, este de amintit și prezența unui număr mare de melci, de culoare albă ; la piciorul drept, în lungul coloanei vertebrale și în cavitatea toracică, în gură și în jurul capului, sub formă de aureolă. Capul, de altfel, este forțat pe spate. Prezența acestora este legată de un anumit ritual funerar. (fig. 4/1).

Din descrierea de mai sus se desprind cîteva probleme pe care descoperirile ulterioare au menirea să le clarifice.

– În legătură cu mormîntul de incinerare remarcăm execuția superficială, schematică, a celor două geme.

– În legătură cu mormîntul de înhumare, tipul de construcție și prezența melcilor, pun probleme legate de apartenența etnică și socială a inhumatei și de ritualul folosit¹⁶.

¹⁵ D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, 1971, p. 95.

¹⁶ H. Nubar, *Contribuții la topografia cetății Histria*, SCIVA 2, 1971, p. 211. Cercetările ulterioare, sperăm să clarifice acest ritual.

În legătură cu aceasta nu excludem posibilitatea adoptării, de către populația romanizată a municipiului, a unui ritual, cu depunere de melci. Afirmăm aceasta deoarece, tipul de mormint, în cutii de cărămidă, este considerat ca aparținând doar necropolelor urbane, iar cei inhumați numai cetățenilor înstăriți ¹⁷.

Cele două morminte aduc precizări privind delimitarea în timp și spațiu a necropolelor de vest și de est ale cetății.

Datarea acestor morminte în a doua jumătate a secolului II e.n. și prima jumătate a sec. III e.n., coexistența celor două rituri de înmormântare, nu fac decât să constituie o modestă contribuție la cercetarea istoriei cetății Tropaeum Traiani.

Zusammenfassung

In diesem Artikel ist das Inventar von zwei Gräbern, die zufällig im Jahre 1970 und 1975 entdeckt wurden, dargestellt. Sie gehören dem Friedhof im Westen und im Osten der Festung Tropaeum Traiani an.

Das Inzinerationsgrab, in einer Kiste aus Ziegeln eingemauert, ist reich an Keramik, Gegenständen aus Metall, unter anderen zwei Ringe mit Gemmen. Das Beerdigungsgrab war auch in einer Kiste aus Ziegeln eingemauert und hat ein reiches Inventar: Keramik, Gegenstände aus Metall, Glas, Knochen. Aus den Problemen, die mit diesen Gräbern in Zusammenhang stehen, geht hervor, dass beim Ritual der Verbrennung die schematische Ausführung der Gemmen oberflächlich ist. In das Inhumationsgrab waren weiße Schnecken hineingelegt. Die Münzen, die in den zwei Gräbern gefunden wurden, stammen aus dem zweiten Jahrhundert u.Z. im Inzinerationsgrab und aus dem dritten Jahrhundert u.Z. im Beerdigungsgrab.

¹⁷ M. Macrea și D. Protase, *op. cit.*, p. 442 și 450. D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, 1971, p. 127. M. Macrea și D. Protase, *op. cit.*, p. 439.